

1953 Transport fra Gråvatna til Ytteråsen

Han hadde mest kommet ut av tellinga hvilken tur han gjorde opp til Gråvatna. Juli måned hadde kommet med forventet vekslings i været. Det var vanskelig å få både i pose og sekk. Hva som var verst var ikke lett å si. Han følte han behersket det meste, og hovedregelen var selvsagt den samme: det var om å gjøre å kle seg etter forholdene. En kunne på et vis kle regnet ute, men føreforholdene ble omtrent umulige ved regnvær, farlig sleipt både for hest og kar. Men han kjente linjene i terrenget som sin egen bukselomme og varierte litt ut ifra føret. Og det var stor forskjell på varmt og kaldt regn. I varmt regn kunne en mest gå seg tørr igjen etterpå, men kaldt regn var en djevleskap dersom kulden tok fatt i kroppen, for ikke å si hendene. Han var herdet, men dog - å fryse satte ham alltid litt tilbake. Uff ja, regn var han ikke glad i. Og så ga det grunnlag for så uhorvelige mengder med åte etterpå. «*Jau, den var nok verst*», tenkte han høyt. Den var en død og plage for så vel hesten som ham selv. Regnet kunne en beskytte seg mot midlertidig, men åta - «*Fytte rakkeren*». Han ristet litt på hodet. Hesten gjorde det samme og var enig. Til og med et naturmenneske som ham selv måtte

Ca. 1946
Johan Petter og Julie Veisetaune
med sønnen Per Arne

innrømme at åta kunne være plagsom enkelte dager. Det pussige var at noen omtrent var immune mot myggen, mens andre så ut som spedalske. Og tiden derpå var selvsagt verst ved at kløe reduserte muligheten for å sove. Kunsten var å se om det var en hunnmygg eller en hannmygg som satte seg på håndbaken. Det er kun hunnmyggen som stikker og suger blod. «*Ser jeg at det er en hannmygg som setter seg, lar jeg den bare sitte – men ser jeg at det er en hunnmygg, slår jeg tvert*», fortalte han noen forfina bydamer han støtte på litt senere. De klaget og bar seg over åta. De hadde full panikk, forsøkte å løpe fra og fordømte hele naturen - hit skulle de aldri mer, det var sikkert, et forferdelig sted. Han følte seg litt fornærmet på vegne av sitt eget elskede kongerike ved Gråvatna. Den ene oversminkede sosietetskvinnen stanset sin flukt, og så undrende på ham. Lite skjønnte hun at hennes arsenal av sminke og lukter var som et trekkpapiir for naturens blodsugere. Hun spurte: «*Hvordan ser du forskjell på en hannmygg og en hunnmygg?* Det var det han selvsagt hadde lagt opp til, og hadde svaret klart. «*Dersom du ikke gjør det, har du ingen ting i naturen å gjøre – da kan det være direkte*

farlig». Så smattet han på hesten, og var riktig godt fornøyd med seg selv. Gliset lå rundt kjeften, og da avstanden var tilstrekkelig slapp han latteren løs. «*Tullete byfolk.....*». Dagen var reddet.

Havariet med Vampire ved Gråvatna i 1953

Det du nettopp har lest er en fingert innledning om Johan Petter Veisetaune, f. 1908, som i juli måned 1953 gjorde turer med hest og doning til/fra Gråvatna, etter oppdrag fra Luftforsvaret. Torsdag 2. juli 1953 omkom jagerflyger Odd Jensen i sin Vampire ved Gråvatna. Flygeren hadde trolig forsøkt å nødlande, men truffet noen mindre trær, tiltet ned i vannet med den ene vingen og blitt kastet på land. Flygeren satt på en måte ved siden av restene av flykroppen, med begge nevene knyttet - og motoren lå hele 200 meter lengere fremme på myra. Du kan lese historien om havariet i *Stjørdalens krønike*, bind 2, side 176.

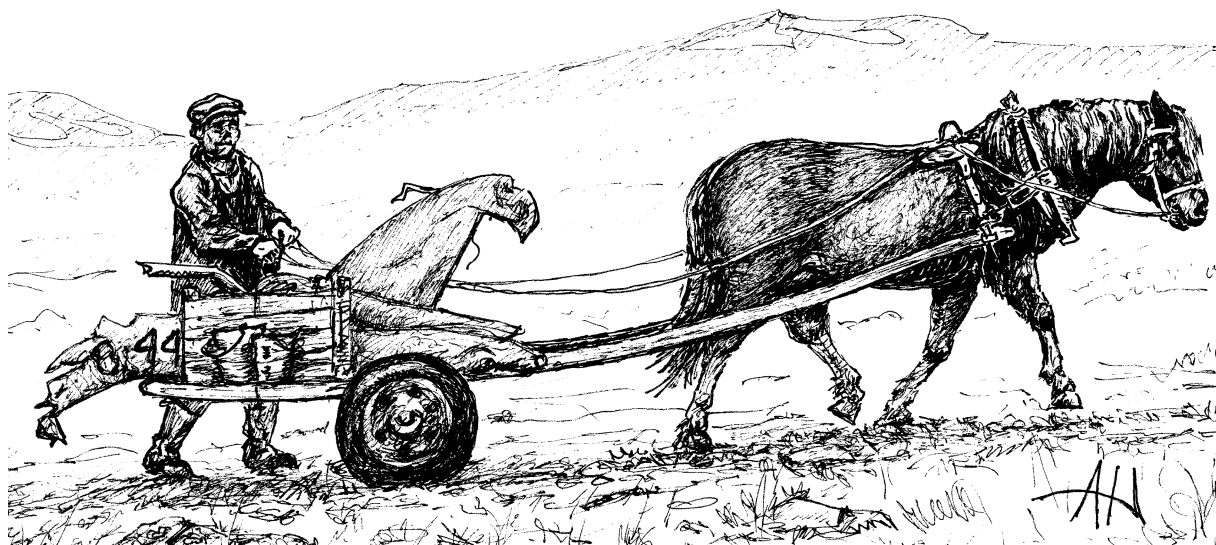

1. juni 2020

F.v: Jan Egil Veisetaune, Åse Anita Veisetaune (g. m Jan Egil), Kristian Veisetaune (sønn av Jan Egil og Åse), Julie Veisetaune (datter av Jan Egil og Åse), May-Britt Veisetaune (søster av Jan Egil) og Jo Anders Auran (samboer med May-Britt)

Johan Petter Veisetaune ble forespurt om å transportere flyvraket ned til bygda fra området ved Gråvatna. Johan Petter var en kraftig kar og nybrottsmann på nybrottsheimen Øvre Sørli 204/11 aller lengst øst på Ytteråsen. Han tok på seg jobben med å få kjørt frem flydelene, under ledelse av løytnant Hagen fra Flystasjonen. Det ble 13 turer med hest og «bikkvogn» for å frakte delene ned til Ytteråsen. Deretter ble «flyet» sendt med lastebil ned til Værnes for besiktigelse av flyhavarikommisjonen. Flyet var såpass maltraktert at det i liten grad var nødvendig med videre demontering for å få lasten fordelt på turene. Det tyngste lasset var nok turbinmotoren, som lå som nevnt om lag 200 meter lenger opp i Ersgardsfjellet enn resten av flydelene.

For å klare disse transporter i et ulent terreng og under skiftende værforhold, hadde han for lengst tenkt ut alternative traséer. De brattere bakker kunne kun forseres under meget tørre forhold, og omveier rundt søkk og myrer gjorde den totale veien mye, mye lengere enn det de regnet som litt over ei mils gange. Han måtte nok regne med dobbelt så langt. Johan Petter Veisetaune var en praktiker som så forskjellige løsninger. Å bruke en slede på jernmeier i ulent terreng var selvsagt å foretrekke, selv uten snø. Ofte bygde han opp sleden med kornstaurer over jernbeslagene, slik at sleden ble høyere. Om vinteren når han var ute med langsled i skogen monterte han truger på hesten. Men til dette oppdraget i 1953 fant han ut at han skulle modifisere en bikkvogn. Først byttet han ut de jernbeslåtte trehjulene med

Det ble 13 turer.....

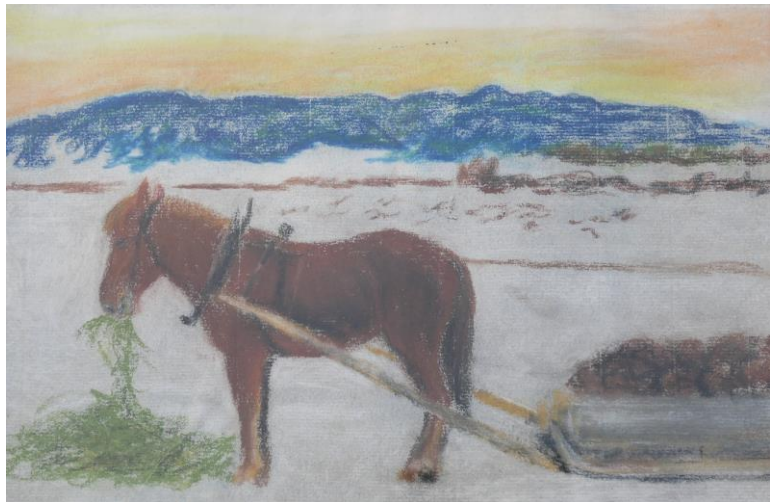
gummihjul. Og det var ikke hvilke som helst gummihjul, men hjul fra tyske fly, trolig tilegnet seg fra flykirkegården i vestenden av Værnes, eller fra et tidligere flyvrak i lende et sted. Dette var hjul uten grove mønster hvor glattheten hindret friksjon i form av kvister og jordansamlinger, samt i motsetning til jernbeslåtte hjul holdt seg mer flytende. Så demonterte og fjernet han selve kassa, så vogna ble kun en ramme rundt selve akslingssystemet. Det lettet hele konstruksjonen og frigjorde ubegrenset plass bakover for de lengere delene. Og tau fra rammen holdt alt på plass.

Hesten het Tor og var gårdens livsforsikring. Johan Petter og Tor forsto hverandre. Hesten gikk på slakke tømmer og leste terrenget selv. Det er nok ikke alle som vokser opp i dag som forstår dette samspillet mellom hest og eieren (kjørkaren). Vi kjenner til flere tilfeller hvor hesten har reddet sin herre fra den sikre død, både her i landet og mange tilfeller ute på

prærien i Amerika, hvor været er så utrolig raskt skiftende og det ikke finnes ly. «Oksene står, mens hesten går» het det seg blant farmere i stormen i et landskap knapt uten horisont.

Ved siden av hovedtegningen i dette kapitlet, er det her en liten tegning av hesten Tor fra 1940. Det er en tegning gjort av en tysk soldat som kom til gården, pussig nok. På baksiden står følgende: «Maldt av en Tysk Soldat Pål Pose. Høstparten 1940». Navnet hans var nok opprinnelig skrevet annerledes. Men hva gjorde en tysk soldat på Sørli på Ytteråsen høsten 1940? Det er det ingen som med sikkerhet kan si i dag.

Hesten «Tor» tegnet av en tysk soldat som kom til gården høsten 1940

Soldaten dukket bare opp. Etter noen uker kom en bil med en tysk offiser og noen soldater og plukket ham opp. Han gjemte seg da under ei seng i huset. Var han desertør? Var han plassert der? Hvorfor gjemte han seg da? Vi må huske at datiden, altså nuet i 1940, var ikke slik som ettertiden har gjort den til. Mange mener nordmenn var ganske så tyskvennlige helt frem til Pearl Harbor. Mange jobbet for tyskerne og dagliglivet gikk mer eller mindre som normalt fra

Ca. 1944

F.v: Skøytefører Ivar Eugen Ballangrud, Julie Veisetaune, Per Arne Veisetaune, ukjent (muligens kona til Ivar Ballangrud: Jenny Louise) og Johan Petter Veisetaune

10. juni 1940 og frem gjennom 1941 til Pearl Harbor. Ingen motstand, knapt overvåkning av og utøvelser fra negative kontakter. Adding, Rinnan og lignende var ikke kommet på banen. Fangeleirer var ikke etablerte. De første to årene var de fleste «stripete», verken ordet eller funksjonen var oppfunnet. Folk meldte seg inn i NS i hopetall. Flere har i ettertid hevdet at hele nasjonen var forbannet på regjeringen og kongen i 1940. Stortinget, høyesterett og hele organisasjons- og næringslivet ville avsette kongen og regjeringen i London. Dette snakkes det ikke så høyt om i dag, og flere stiller spørsmål ved det som blir kalt «kongens Nei». Det blir for enkelt å si at noen var bedre eller dårligere. De fleste hadde nok med matauk og ellers var ganske så forvirret. Så at en tysker dukket opp, ble kanskje ikke å betrakte som farlig - og det hele ble kun sett på som en episode blant mange andre som folk ikke skjønnte seg på. «*Dalstroka innafor*», som det engang het i værmeldingen, levde ikke akkurat i begivenhetenes sentrum. Nyhetene tok dagevis. Kjennskap ble ikke kunnskap før vinnerne laget sin fasit sommeren 1945. Det er jo en årsak til at eldre gjennom flere tiår ikke ville snakke så mye om sitt virke og familiære tillagte heltestatus.

At en tysker kunne være på gården noen uker, er selvsagt litt merkverdig, men en skal også huske at gjennom de neste fem årene - var det, av ulike årsaker, mange type mennesker som oppholdt seg kortere eller lengere tid på avsidesliggende gårder. Hos Veisetaune på Sørli bodde den kjente skøyteløperen Ivar Ballangrud (1904-1969) i lange perioder under krigen. Han toppet adelskalenderen i sju år, vant flere gull i VM og OL, og var flaggbærer i OL i Garmische-Partenkirchen i 1936.

5. juni 2020: Jan Egil Veisetaune og Lars Veisetaune

Johan Petter Veisetaune gjorde som nevnt 13 turer til/fra Gråvatna utover sommeren og høsten. Etter hvert tok turene litt lengere tid. Når molta sto klar visste han selvsagt hvor. Da kom han hjem med fulle bøtter. Per Arne Veisetaune (d. 2015), sønn av Johan Petter, skrev et notat til meg i 2007. Der skriver han: «*Johan Petter gjorde nok sine tanker omkring denne*

tragiske ulykken på disse turene». Det tyder på at Johan Petter nok så for seg ulykken hver gang han rundet over Ersgardsfjellet. Han så for seg hvordan jagerflyet kom ned mot Gråvatna, hvordan flygeren forsøkte å nødlande og hva som gikk så forferdelig galt. Luftfart og fly var nok ikke Johan Petters sterke side. Teknisk og taktisk hadde han ingen forklaring naturligvis, men han kunne som alle andre forsøke å tenke seg til hvordan piloten Odd Jensen måtte ha opplevd de siste sekunder. Å stå der oppe på Ersgardsfjellet og se ned på åstedet gang på gang, så være der - løfte opp vrakdeler, - var som han tok i sjela til flygeren. Disse 13 gangene ga nok ettertanker.

Johan Petter og Julie Veisetaune

Sørli (204/11) ligger lengst øst på Ytteråsen. Her slo Johan Petter og kona Julie Moum seg ned. De får sønnen Per Arne i 1942. Hans sønn igjen, Jan Egil Veisetaune har vært min hjelper og kilde, i lag med Lars Veisetaune i Veisetgrenda. Småbruket er i dag, på linje med lignende plasser, kun et bosted. Driften ble lagt ned for flere tiår siden. For Julie og Johan Petter var det nok matauk fra tidlig til sent. Bruket ga det mest nødvendige, men Johan Petter spedde på med løsarbeid rundt omkring, hvor han etter anskaffelse av en Allgaier Porche (traktor) tok opp poteter for folk. Senere fikk han seg en sementblander og bisto med

Per Arne og Randi Veisetaune med barnebarnet Andreas i 2008

grunnarbeid. Litt jakt og fiske ble det også, spesielt i yngre dager. En stund ble det betalt hele fem kroner for et ekornskinn. Det var utrolig mye penger, og ble nok gitt en viss prioritet, selvsagt - selv om det omtrent utryddet ekornet i landet.

Å være nybrottsmann på Ytteråsen var nok ingen dans på roser, de fikk ikke noe gratis og det var langt til NAV i dobbelt forstand. Men slike som Johan Petter Veisetaune fant trolig det han søkte, en indre ro hvor hans livsverdier utviklet seg parallelt med naturen. Å kunne leve i pakt med den er vel også en form for livsforsikring.